

Adalet Meslek Etiđi

3. Bölüm

Bir Deđer Olarak Adalet

Adalet Nedir?

- ▶ “Dengede olmak”
- ▶ Tarafsızlık, eşitlik, eşit muamele etmek.
- ▶ **Adalet bir ”ide”dir. Yani gerçek bir şey değil, bir fikirdir.**
- ▶ Reel varlık ve ideal varlık: reel varlık, gerçekte olan varlık. İdeal varlık: duyularla bilinemez, soyut varlık, sadece düşünme ile bilinebilir.
- ▶ Fikir, dış dünyada varlığı yok, kendi nesnesini yaratıyor. Fikirler kavramlaştırılarak anlamlı hale gelir. Adalet fikrini de kavramlaştırırsak; hak talebi, herkese hak ettiğini verme diyebiliriz.

Adalet Nedir?

- ▶ **Adalet:** kişilerin temel haklarının korunması talebi ve mevcut koşullarda gereklerinin gerçekleştirilmesi talebi. Her türlü ilişkiyi düzenlerken insan hakları bilgisinin ışığında hareket etmek.
- ▶ **Adaletsizlik:** Kişilerin bazı haklarının doğrudan ya da dolaylı olarak çiğnenmesine yol açan muamele biçimi.
- ▶ Adaletsizliğe yol açan elverişsiz koşulları tespit etmek ve insan haklarını belirlemek gerekiyor.

Adalet Türleri

- ▶ Eski Yunan'da adalete ikili yaklaşım.
- ▶ 1. Devleti oluşturan farklı zümrelerin arasındaki ilişkinin yansımasıdır.
- ▶ Devlet yönetiminde, toplum düzeninde geçerli adalet *objektif* adalettir. Bir tarafsız ve adil olduğumuzu düşünsek de her zaman bu mümkün olmaz. Oysa kurumlar objektif olarak adil olmalı, yaklaşımları kişiden kişiye değişmemeli.
- ▶ 2. İnsan ruhunun bir özelliğidir.
- ▶ Kişi özelliği olarak adalete *subjektif* adalet diyebiliriz.

Adalet Türleri

- ▶ **Denkleştirici adalet:**
- ▶ Eşya ve hizmetlerin değiş tokuşunda geçerli adalet. Aristoteles buna Pazar adaleti diyor. Eşitlik ilkesi ön planda. Hiç kimse verdiğinden daha fazla almamalı. Eğer dengesizlik olursa ödeme ya da onarma yoluyla eşitlik kurulmalı. Buna bağlı olarak ceza adalet sisteminde denklik: kişi hangi suçu işlemişse ona uygun bir ceza almalı.
- ▶ **Dağıtıcı adalet:**
- ▶ Geometrik eşitlik, orantılı eşitlik. Örneğin vergilendirme politikaları. Herkese eşit vergi konması her zaman adil olmaz. İnsanlardan varlığı ile orantılı vergi alınmalı. Aynılıktan değil de, kişilerin konum-kaynaklarının farklı oluşundan hareket ederek adalet geliştirir.

Adalet Türleri

- ▶ **Hakkaniyet veya Nifset:**
- ▶ Her bir durumu kendi özgün koşulları içinde değerlendirir.
- ▶ O olayın biricik koşullarına bakarak ne tepki vereceğimize karar veririz. Örneğin hırsızlık yapmak ya da birini yaralamak bazı koşullarda daha az ceza getiriyor, çünkü o vakaya has durumlar hafifletici sebepler oluşturuyor.

Adalet Türleri

- Gümünüzde, denkleştirici adalet ve dağıtıcı adalet kavramları şekli adalet ve maddi adalet biçimini almıştır.

DENKLEŞTİRİCİ ADALET	DAĞITICI ADALET
Şekli adalet Adaletle ilişkin biçimsel ilkeleri belirler. Yasa adaleti	Maddi adalet Sosyal adalet

Yasa Üstü Adalet

- ▶ O halde adalet, hukuk kurallarının tarafsız bir biçimde uygulanmasıdır.
- ▶ Ve bütün hukuk düzenlerinin uyması gereken bir idealdir.
- ▶ Yasalar tarafından kişilere birtakım hakların verilmesi adaletin gereğidir.
- ▶ Ancak, yasalara uygun olan her davranış her zaman adil olmayabilir. Yasanın kendisi, her zaman adaleti yansıtmayabilir. Bu durumda da yasalar üstü bir adalet düşüncesine ihtiyaç duyulur.

Prosedürel Adalet - Sosyal Adalet

- ▶ Prosedürel adalet; belirli bir suçta ceza, ya da zarara tazminat düşüncesi, hukukun belirli bir prosedüre uygun olarak işlemesi. Adil yargılanma, yargıya başvurma gibi prosedürel kısım ile ilgilenir. Daha bireysel, bireyi önemseyen bir yaklaşım. **Özgürlüklere vurgu.**
- ▶ Sosyal adalet; kaynakların ürünlerin ve yükümlülüklerin dağılımını düzenler. Toplumun ve toplumsal ilişkilerin niteliğine odaklanır. Adil toplumsal ilişkiler ağına, **eşitliğe** vurgu.

Adalet İlkeleri

- ▶ **Eşitlik ilkesi.**
- ▶ **Hak ediş ilkesi.** İnsanların hal ettikleri şeyi almaları, emekleri doğrultusunda ödüllendirilmeleri gerekiyor.
- ▶ **Mütekabiliyet ilkesi.** Ali'nin bana bir iyilik etmesi beni yükümlülük altına sokar. Karşılıklılık doğuyor, ilişkimizin karakterine vurgu.
- ▶ **İhtiyaç ilkesi.** Toplumdaki ihtiyaçlar tanımlanır. Bir toplum, bu ihtiyaçları karşıladığı ölçüde adildir.

Çağdaş Adalet Teorileri

Liberal Siyaset Teorisi

- ▶ Şu an hakim olan liberal siyaset ve ahlak anlayışına göre, insan doğası konusunda kesin çıkarımlar yapamıyoruz ve uzlaşamıyoruz; iyi ve kötü gibi değerler öznel değerlerdir.
- ▶ ***Ahlaki çoğulculuğu kabul eder.***

Liberal siyaset anlayışının ilgilendiği iki temel sorun:

- ▶ 1. Herhangi bir ahlak anlayışını kimseye dayatmamak, zorla kabul ettirmemek
- ▶ 2. Her bireye, başka bireylerin karışması olmaksızın özgürce dünya görüşünü gerçekleştirebileceği kurumları kurmak.

Liberal Siyaset Teorisi

- ▶ İnsanın amacını (telos) belirleyecek tek bir ahlak düzeni yoktur.
- ▶ Liberal düşünce, ahlak sorunları karşısında nötr olmalı.
- ▶ Her bireye, diğerine zarar vermediği sürece inandığı gibi yaşama özgürlüğünü garanti etmek
- ▶ İktidar, her bireye eşit muamele yapmalı
- ▶ Tek bir iyi anlayışını insanlara dayatmamalı
- ▶ İnsanlar birbirine çeşitli kurallar çerçevesinde ilişki kurar; mülkiyet hakkı, insan hakları, vb.

Liberal Siyaset Teorisi

John Stuart Mill- Faydacı Adalet Teorisi

- ▶ (1.bölümde faydacı etik konusunda yine vardı)
- ▶ “Ahlakça doğru olan eylem en çok fayda sağlayan eylemdir”
- ▶ 1.Adalet, kanuni haklara riayettir. Ancak bu kanunlar yani düzenin kendisi adil olmayabilir, düzen bireyin haklarını ihlal ediyor olabilir. Burada ihlal edilen hukukun tanıdığı hak değil, kişinin ahlaken sahip olduğu haklardır.
- ▶ 2.Buradan hareketle diyebiliriz ki adalet aynı zamanda ahlaki haklara da uymaktır.
- ▶ 3.Herkesin hak ettiğini almasıdır, iyiliğe iyilik, kötülüğe kötülük.
- ▶ 4. Verilen sözün tutulmasıdır, sözü tutmazsak adaletsizlik etmiş oluruz.
- ▶ 5. Tarafsızlıktır, kimseye ayrıcalıklı davranmamaktır.

Liberal Siyaset Teorisi

John Stuart Mill- Faydacı Adalet Teorisi

- ▶ 6. Eşitlik
- ▶ Adalet duygusu → **zarara uğrayan kişi karşılığında zarar verenin cezalandırılmasını ister, ve biz de buna sempati ile bakarız, yani adaletin sağlanması için haksızlığa uğratanın cezalandırılmasını onaylarız.**
- ▶ Haksızlığa uğradığımızda, sadece eğer bu haksızlık çoğunluğun faydasına ise karşılığını almaya çalışmayız.

Liberal Siyaset Teorisi

John Rawls'un Adalet Teorisi

- ▶ Hangi toplum düzeni adildir?
- ▶ **Dağıtıcı adalet** kavramı bağlamında liberal bir yaklaşım geliştiriyor.
- ▶ Toplum sözleşmesi → insanlar bir araya gelip, kurumların nasıl olması gerektiğine dair bir sözleşme yapar, adalet ilkelerini belirlerler. Bu ilkelere *hakkaniyet olarak adalet* ismini veriyor.
- ▶ Tıpkı tek bir bireyin kendisi için neyin en iyi olduğunu belirlemesi gibi, toplum da kendisi için neyin en adil olduğunu belirliyor.

Liberal Siyaset Teorisi

John Rawls'un Adalet Teorisi

- ▶ Başlangıç durumu → özgün durum. Bu durumda bireyler henüz ahlak anlayışlarından ve psikolojik eğilimlerinden habersizler.
- ▶ Adalet ilkeleri, bir çeşit cehalet peçesi altında kabul edilir. Bu ilkeler kabul edilirken herkes eşit konumda, kimse bireysel çıkarını ön plana almıyor. Ortak adalet duygusundan beslenen ilkeler.
- ▶ Adalet ilkeleri:
 - ▶ 1. herkes bu özgürlük sisteminde yer almak için eşit hakka sahiptir, eşit özgürlük ilkesi: siyasal özgürlükler, düşünme ve konuşma özgürlüğü, mülkiyet hakkı, keyfi tutuklanmama
 - ▶ 2. toplumdaki makamlar herkese açık olmalı (adil fırsat eşitliği ilkesi), ama sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle düzenlenmeli ki avantajlı olanlar için daha fazla yarar sağlamalı. Yani eşitsizlikler olabilir, gelir dağılımı eşit olmak zorunda değil. Bu eşitsizlikler, ancak herkesin yararına olursa kabul edilebilir.

Liberal Siyaset Teorisi

John Rawls'un Adalet Teorisi

- ▶ Birincil değerler → herkesin sahiplenmek isteyeceęi değerler. Hak ve özgürlükler, iktidar, zenginlik, öz-saygı.
- ▶ Başlangıç durumunda bu değerler eşit dağılmıştır.
- ▶ Rawls'a göre devletin işlevi sadece toplumsal düzeni sağlamak değil, muhtaçların ihtiyacını da karşılamaktır.

Liberal Siyaset Teorisi

Robert Nozick'in Adalet Teorisi

- ▶ Neo- liberalizm
- ▶ Minimal devlet
- ▶ Doğa durumu → toplumda herkesin özgür olduğu, ama yine doğa yasası gereği, insanların başkalarının hakkını yemediği bir durumdur.
- ▶ Fakat eğer birinin hakkı yenirse, zarara uğrayan taraf kendi haklarını kendisi koruyacaktır, hem polis hem yargıç rolüne girecektir. Bu durum da karışıklığa yol açacağı için devlet ihtiyacı doğar.
- ▶ İnsanlar bir araya gelip devleti (minimal devleti) oluşturur. Böylece doğal durum son bulur.
- ▶ Minimal devlet → bir ütopya. Bu devlette herkes kendi ütopyasını gerçekleştirme şansına sahip.

Liberal Siyaset Teorisi

Robert Nozick'in Adalet Teorisi

- ▶ Amacı, bireyin sahip olduğu temel hakları ihlal etmeyen bir devlet teorisi geliştirmektir.
- ▶ Devletin meşruluğu, siyasi hakları ihlal etmemesi ile ölçölür. Haklar, koruyucu mekanizmalardır.
- ▶ Hak temelli, prosedürel adalet teorisi.
- ▶ Her bir bireyin sahip olduğu haklar, diğer bireylerin eylemlerinin sınırlarını oluşturan birer yan sınırlamadır.

Liberal Siyaset Teorisi

Robert Nozick'in Adalet Teorisi

- ▶ Haklar, çoğunluğun mutluluğu için bazılarının zarar görmemesini güvence altına alır.
- ▶ Sınırlı devlet. → devlet sadece bireyin hakkını koruyor
- ▶ Refah devleti düşüncesine, gelir ve zenginliğin dağıtımını gerekir diyen anlayışa karşıdır.

Liberalizmin Komuniteryen Eleştirileri

- ▶ “Liberalizm aşırı mülkiyetçi ve bireyci”,
- ▶ Liberalizm hoşgörü ve tercih özgürlüğü gibi değerlere vurgu yapar. Ancak bu değerlerin neden diğer değerlerden üstün olduğunu açıklamaz.
- ▶ Getirdiğı açıklama, ahlakın öznel yani kişiden kişiye değişebilen bir şey olduğu yani göreceli olduğudur. (her türlü ahlak anlayışına izin verilmeli, hoşgörülü yaklaşılmalı)
- ▶ Ama, o halde hoşgörü ve tercih özgürlüğü de öznel kavramlardır.
- ▶ Bu durumda liberal değerleri, tüm değerlerin öznel olduğunu söyleyerek savunmak hata olur.

Günümüzde Liberal Değerlerin Ahlaki Temeli

- ▶ Günümüzde liberal değerlerin ahlaki temeli:
- ▶ Faydacılık → liberal ilkeler toplumun genel refahının artırılmasına yönelik olmalıdır. Devlet vatandaşına bir şey dayatmamalıdır, çünkü bu uzun vadede toplumun refahını azaltır. Herkes kendi hayat tarzını özgürce seçmeli. Çünkü bu özgür seçim insanları mutlu eder. Bireylerin tek tek yaşadığı mutluluk da toplumun mutluluğu / faydasını getirir.
- ▶ Kantçılık → faydacılığın tersi. *araçsal* hak- özgürlük düşüncesine karşı çıkar. Ayrıca, faydacı yaklaşım, toplum refahını sanki toplum tek bir insanmış gibi dile getiriyor. Bireyler toplum refahı için birer araç haline geliyor. Oysa kişiler teker teker, kendi içlerinde birer amaçtır.
- ▶ Kantçılık, belli bir iyi anlayışına dayanmayan hak anlayışı geliştirmeyi amaçlar.

Günümüzde Liberal Değerlerin Ahlaki Temeli

- ▶ Kantçılara göre toplumda, bireysel amaçlara tarafsız olan bir anlayış geliştirilmeli. Belirli bir iyi anlayışını reddeder. Kantçılık, hak ve iyi kavramlarını birbirinden ayırır. Bazı haklar toplum refahından önce gelir.
- ▶ Ör. Bir ülkede konuşma özgürlüğü varsa, bu özgürlük genel iyiye hizmet etmesi, çoğunluğun yararına olması, özgürlüğün olmadığı bir toplumun daha kötü olması yüzünden değil;
- ▶ Kişilerin kendi düşüncelerini özgürce açığa vurmaları, istedikleri amacı seçebilmeleri için vardır. (yani ifade özgürlüğü refaha ulaşmak için bir araç değildir, kendi içinde bir amaçtır)
- ▶ Liberal düşünce göreceli değil. Savunduğu → Belli bir hayat tarzını ve iyi anlayışını kimse kimseye dayatmasın, genelleştirmeye çalışmayalım.
- ▶ Bireysel haklar, genel iyi için feda edilemez.
- ▶ Adalet ilkeleri, belirli bir iyi inancı üzerine bina edilemez.
- ▶ Haklar, tarafsız birer çerçeve gibi olmalı.

Günümüzde Liberal Değerlerin Ahlaki Temeli

- ▶ Hak temelli teorilerin farklı anlayışları:
- ▶ Eşitlikçi liberal düşünce → refah devletini savunur, bölüşüm, dağıtım.
- ▶ Özgürlükçü liberal düşünce → mülkiyet hakkı, piyasa ekonomisi. Piyasaya müdahale edilmemeli.
- ▶ Sonuçta, genel olarak liberal yaklaşım → özgür ve ahlak sahibi bireyler olarak kişilerin değerleri ile uyum içinde, kendilerini yeteneklerini geliştirebilecekleri koşulları sağlamayı amaçlar.

Liberalizmin Komüniteryen Eleştirileri

- ▶ Komüniteryen eleştiri → Liberalizm kişisel özgürlüğe fazla önem veriyor, toplumsal sorumluluğu göz ardı ediyor. Liberalizme göre toplumsal değerler bireylerin tek tek sahip olduğu iyi anlayışlarının bir toplamı.
- ▶ Komüniteryen bakış açısına göre bu hatalıdır. Çünkü ortak iyi, bireysel olarak tek tek ele alınamayacak şekilde bir toplum tarafından paylaşılmaktadır. Toplumsal bağlamından kopmuş bireyin iyi anlayışı boştur. Birey, toplumsal ilişkiler sayesinde kimlik kazanır. → liberalizme ontolojik eleştiri.
- ▶ Ayrıca, her toplumun kendine has ahlak anlayışı vardır. O topluma özgü bir adalet, adalet standardı vardır. → Epistemolojik eleştiri.

Komüniteryanizm - Liberalizm farkı

Komüniteryanizm	Liberalizm
Bireyler toplumsal canlılardır. Kimlikleri toplum tarafından şekillenir.	Birey özerktir.
Normatiftir. Toplumsal katılım, sorumluluk alma gibi değerler teşvik edilmeli.	Liberaler normatif kalıpları reddediyor.
Aynı zamanda meta etik bir yaklaşımdır. belirli bir topluluk adına savunulması gerektiği düşünülen değerler, o toplumun üyelerince paylaşılmalı.	Evrensel olma iddiasındadır.

Tanınma- Hak merkezli adalet

- ▶ “Öteki”ni görme
- ▶ Tanınma olarak adalet - Axel Honneth
- ▶ Honneth’e göre, çağdaş adalet teorilerinin bazı varsayımları var:
 - ▶ 1.Adaleti bir dağıtım veya bölüşüm sorunu olarak görmek.
 - ▶ 2.Kurallara yoğunlaşmak (prosedüralizm)
 - ▶ 3.Adalet ilkelerinin uygulanmasında tek görevli merci olarak devleti görmek.
- ▶ Honneth bu varsayımları reddediyor.

Tanınma - Hak Merkezli Adalet

- ▶ Başka bir adalet tanımını yapmayı hedefliyor.
- ▶ Maddi olanakların dağıtımına (eşit ya da orantılı dağıtımına) odaklanmadan önce, kişiler önce neye ihtiyaçları olduğunu bilmeli, öz bilince sahip olmalı.
- ▶ Adalet dağıtımında devlet kadar okul, aile, iş ortamında geçerli olmalı.
- ▶ Adaletsizliği önce “görmek” gerekiyor.